

Uppfostran som i vilken familj som helst...

- En studie om arbetet på HVB-hem för barn och ungdomar

Av: Frida Bengtsson

Socialhögskolan Lunds universitet
SOPA 63
Vt-10

Handledare: Claes Levin

Abstract

Author: Frida Bengtsson

Title: Just an ordinary upbringing... A study of the work on institutions for children and young people.

Supervisor: Claes Levin

Every year social secretaries making decisions about placing children and youths in different kinds of institutions, although research shows that it rarely has any positive effect on the youths. The purpose of this study was to examine how employees at these institutions are working with the problems causing the placement? My thesis questions were: What do the employees think of reasons causing the placement? What do the employees do when they work? Do the employees base their work on any theories or treatment methods? In what situations do conflicts arise, how do they deal with them and what consequences does that get? To obtain answers to my questions I have been interviewing employees from five different institutions for children and youth. In order to analyse my empirical material I have been using research about institutions, tacit knowledge and the theoretical term placement breakdown. The thesis shows that several of the examined institutions did not base their work on a common theoretical ground. However, they used a reward system to reinforce positive behaviour and also as a negative consequence at unwanted actions. It turned out that a great part of the work was about raising the children based on the way parents raise their kids. Conflicts occur when the employees put demands on the youth and sets limits. These conflicts sometimes escalate and become violent. Violence and escaping are the two main reasons to premature termination. It is therefore important that the employees are trying to understand why young people act the way they do and learn to manage conflict in ways that reduce the risk that violence will occur.

Key words: institutions, residential care, young people, raising

Förord

Jag vill först och främst rikta ett stort TACK till personalen som jag intervjuade. Att ni var så tillmötesgående och tog er tid att svara på mina frågor betydde mycket för mig under arbetet med uppsatsen. Utan er hade uppsatsen inte gått att genomföra.

Jag vill också tacka min handledare Claes Levin för att du engagerade dig i arbetet och hjälpte mig att hitta lösningar när jag inte visste hur jag skulle komma vidare med uppsatsarbetet.

Innehåll

1. Inledning	5
1.1. Problemformulering	5
1.2. Syfte och frågeställning	6
1.3. Definition och diskussion av begrepp	6
2. Metod	7
2.1. Val av metod och urval	7
2.2. Bearbetning och analys	8
2.3. Metodens förtjänster, begränsningar och tillförlitlighet	9
2.4. Litteratur	10
2.5. Förförståelse och etiska övervägande	10
3. Tidigare forskning	11
3.1. Forskning om institutionsvård för ungdomar	11
3.2. Forskning om bemötande	13
3.3. Forskning om konflikter och våld på institutioner	15
4. Teoretiska utgångspunkter och begrepp	17
4.1. Tyst kunskap	17
4.2. Sammanbrott	17
5. Resultat och analys	19
5.1. Verksamhetens innehåll och arbetets grund	19
5.1.1. <i>Frånvaron av specifika teorier</i>	19
5.1.2. <i>En vanlig dag</i>	21
5.1.3. <i>Belöningsystem för ordningen på institutionen</i>	22
5.2. Familjen som lösning och problem	24
5.2.1. <i>Uppfostran som i vilken vanlig familj som helst</i>	24
5.2.2. <i>Orsaker till placering</i>	26
5.2.3. <i>Att göra föräldrarna delaktiga</i>	28
5.2.4. <i>Placeringstiden</i>	29
5.3. Avbrutna placeringar	31
5.3.1. <i>De straffar ut sig</i>	31
5.3.2. <i>Konflikter och våld</i>	33
6. Slutdiskussion	34
Referenslista	37

Bilaga 1. Informationsbrev	<u>39</u>
Bilaga 2. Intervjuguide	<u>40</u>

1. Inledning

1.1. Problemformulering

Varje år placeras barn och ungdomar på olika typer av institutioner trots att forskning visar att institutionsplacering sällan leder till lyckade resultat (Andershed & Andershed 2005). Att sammanföra ungdomar som agerar på ett normbrytande sätt har inte heller visat sig ha positiv effekt på ungdomarna. De kan istället påverka varandra negativt och ta efter varandras sätt att handla vilket kan leda till att deras agerande blir sämre istället för bättre. Gegner (2007) intervjuade i sin studie socialsekreterare som placerar barn och ungdomar och svaren visar att de oftast inte vill placera på institution men att de ser det som det enda alternativet när andra insatser inte har fungerat. Han menar alltså att socialsekreterare är medvetna om att det inte är det optimala för barnet att placeras på en institution och att det inte är den insats som sätts in först, men utifrån de alternativ som finns så är det kanske den bästa eller enda lösningen som finns att tillgå. Syftet med den här uppsatsen är inte att diskutera hur vida man ska placera ungdomar på institution eller inte och inte heller att kritisera hur arbetet på institutioner utförs. Jag vill istället undersöka hur personal på HVB för barn och ungdomar arbetar med de problem som legat till grund för placeringen.

Andreassen (2003) menar att även om det är relativt vanligt att placera barn och ungdomar på institutioner så finns det inte mycket forskning i Sverige om vad som fungerar respektive inte fungerar. Ett alternativ till att placera ungdomar på ett HVB där de är även på helger och lov är att placera i ett skolveckohem där de är från måndag till fredag och där ungdomen sedan kommer hem på helgerna. Dock finns det inte mycket forskning kring de här verksamheterna. Jag har därför även funnit det intressant att försöka få en bild av hur arbetet kan se ut inom skolveckohemmen.

Andreassen (2003) anser att en förutsättning för att behandlingen ska ha effekt är att den planerade behandlingen går att genomföra utan behandlingssammanbrott. En anledning till att ungdomar skrivs ut tidigare än vad som var planerat är att de har blivit våldsamma och institutionen inte klara av att hantera våldet (Vinnerljung, Sallnäs & Westermarck 2001). Därför vill jag även undersöka i vilka situationer konflikter uppstår och hur personalen hanterar dem, samtidigt som de ska försöka undvika att konflikten trappas upp och blir våldsam.

Om barn utvecklar normbrytande beteende redan tidigt i barndomen så ser prognosen för dem på lång sikt inte så bra ut. Därför är det oerhört viktigt att de insatser som sätts in för barnen är effektiva och passar just det barnet (Andershed & Andershed 2005). Därför vill jag i analysen titta på hur personalens arbetssätt och åsikter om vad som är viktigt i behandlingen stämmer överens med vad tidigare forskning visar har positiv respektive negativ effekt för ungdomarnas utveckling.

1.2. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att analysera hur personal på HVB för barn och ungdomar arbetar med de problem som legat till grund för placeringen.

- Vilka orsaker ser personalen till att de unga placeras?
- Arbetar personalen utifrån några teorier eller behandlingsmetoder?
- Vad består arbetet av på institutionerna?
- I vilka situationer uppstår det konflikter, hur hanterar personalen dem och vilka konsekvenser får det?

1.3. Diskussion och definition av begrepp

HVB – Begreppet HVB står för hem för vård eller boende. Verksamheterna själva och även forskning använder sig ibland av benämningen HVB- hem, därför kommer jag att även använda mig av det begreppet i texten (Sallnäs 2000).

I socialtjänstlagen 6 kap 1 § står det att: Socialnämnden skall sörja för att den som behöver vårdas eller bor i ett annat hem än det egna tas emot i ett familjehem eller i ett hem för vård eller boende. Socialnämnden ansvarar för att den som genom nämndens försorg har tagits emot i ett annat hem än det egna får god vård. Vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön.

Skolveckohem- Ett skolveckohem är ett HVB som bedriver sin verksamhet på veckorna och som består av både skola och boende. En förutsättning för att barnen ska kunna placeras där blir därför att det måste finnas ett hem att vara i på helger och lov.

Behandling- Särskilda åtgärder som syftar till att komma tillrätta med eller minska ett eller flera hos individen identifierade problem (SOSFS:2003:20).

Normbrytandebeteende, avvikande ungdomar, ungdomar med beteendeproblem, ungdomar med uppförande störning - I litteraturen finns det många olika benämningar på de ungdomar som på grund av sitt eget sätt att agera och handla blir placerade på institutioner. Oavsett hur man väljer att benämna de här ungdomarna så finns en risk att man kategoriserar dem och ser dem som en enhetlig grupp. Många av de här benämningarna fokuserar också på tillkortakommanden hos den enskilda individen, därför kommer jag försöka undvika att använda mig av dessa.

2. Metod

2.1. Val av metod och urval

När vi ska välja vilken metod vi vill använda oss av så ska vi i första hand välja den metod som vi tror ger oss mest kunskap om det som vi vill undersöka (Halvorsen 1992). Asper (2007) anser även att undersökarens kunskap i metoden bör påverka vilken metod man väljer att använda. Om man väljer en metod som man inte behärskar så kan det påverka resultatets tillförlitlighet. Jag har valt att använda mig av kvalitativ metod och jag har gjort kvalitativa semistrukturerade intervjuer med personal från fem olika HVB som arbetar med barn och ungdomar. När jag valde ut vilka hem som jag skulle kontakta valde jag utefter vilken målgrupp verksamheterna riktade sig till. Den målgrupp som jag intresserade mig för var barn och ungdomar som placerades på HVB-hem, men som inte behandlades för missbruk eller var placerade tillsammans med sina föräldrar. De verksamheter där jag sedan gjorde mina intervjuer beskrev att de riktade sig till barn och ungdomar med psykosocial problematik, neuropsykiatriska diagnoser, beteende problem, kriminalitet, skolproblem eller relationsproblem. Fyra verksamheter riktade sig bara till pojkar, medan det bara var en verksamhet som både riktade sig till pojkar och flickor. Detta var inget medvetet val som jag gjorde utan det var något jag fick reda på under intervjuernas gång. Tre utav verksamheterna var skolveckohem och två var HVB där barnen bodde även på helger och lov. Personalen som

jag intervjuade hade olika roller i de verksamheter som de arbetade inom, men gemensamt för alla var att de arbetade nära barnen och ungdomarna i det dagliga arbetet. Intervjupersonerna 1 och 2 är föreståndare vid varsitt skolveckohem. Intervjuperson 3 arbetar på ett av skolveckohemmen både i skolan och på boendet. Intervjuperson 4 är biträdande föreståndare på ett utav de HVB där ungdomarna är även på helger och lov och intervjuperson 5 arbetar på det andra HVB som har verksamhet även på helger och lov. Jag har valt att inte beskriva intervjupersonerna närmare för att ingen ska kunna känna igen dem eller den verksamhet som de arbetar inom.

När man gör semistrukturerade intervjuer har man förberett frågor och teman innan men det finns möjlighet att ställa fölfrågor och fördjupa sig mer i vissa frågor (Halvorsen 1992). Jag valde att använda mig av kvalitativ metod dels för att jag ville kunna ställa djupgående frågor men också för att jag tror jag behärskar den metoden bättre än kvantitativ metod. När man använder sig av kvalitativ metod kan man också gå mer på djupet, och utgångspunkten är att man vill förstå och inte bara förklara det fenomen som man undersöker (ibid.). Asper (2007) anser att när vi väljer metod måste vi även ta hänsyn till vilken möjlighet vi har att få tillgång till dem på fältet. Jag tror att sannolikheten att få göra intervjuer är större om man intervjuar personal som jobbar på institutionerna än om man vill intervju ungdomarna själva. Denna undersökning syfte är också delvis att ta reda på hur personalen beskriver sitt sätt att arbeta, därför anser jag det också var mest lämpligt att fråga personalen om deras åsikter.

2.2. Bearbetning och analys av materialet

Efter att jag genomfört mina intervjuer transkriberade jag dem i sin helhet för att sedan kunna koda dem. När jag kodade intervjuerna utgick jag först och främst ifrån de frågor som jag hade ställt till personalen. Jag ville se om åsikterna skiljde sig mycket åt från de olika institutionerna eller om svaren liknade varandra. Under kodningsarbetets gång dök det också upp nya teman som var intressanta och som behandlas senare i analysen. Efter att jag hade kodat intervjuerna så försökte jag se hur jag kunde tolka och förstå dem med hjälp av tidigare forskning och teorier. Ett problem som dök upp när jag skulle analysera det insamlade materialet var att jag både intervjuat personal från skolveckohem och HVB-hem som även hade verksamhet på helger och lov. Om jag skulle göra om intervjuerna hade jag istället valt att antingen bara göra intervjuer med personal från skolveckohemmen, eller också de andra

HVB-hemmen. Detta för att på ett mer rättvist och lättförståeligt sätt kunna beskriva verksamheternas innehåll.

2.3. Metodens förtjänster, begränsningar och tillförlitlighet

Fördelar som jag ser med att använda mig av kvalitativ metod är att jag kan få en djupare förståelse för det som personalen säger eftersom jag har möjlighet att ställa följdfrågor och fördjupa mig i teman som personalen tar upp. Personalen har också möjlighet att förtydliga sina svar och jag kan fråga igen hur de menar, för att försäkra mig om att jag uppfattat dem rätt. Nackdelar med att göra kvalitativa intervjuer är att min undersökning inte blir så omfattande. Om jag istället gjort en kvantitativ studie hade jag kunnat skicka enkäter till fler institutioner och på så sett fått ett större material att analysera.

Asper (2007) menar att fördelen med semistrukturerade intervjuer är att man kan ställa följdfrågor men nackdelen är att intervjun är styrd så tillvida att den som intervjuar redan innan intervjun har bestämt vilka frågor och teman som den vill ha i fokus. Den som blir intervjuad kan med andra ord inte helt fritt ta upp det som den anser är viktigt utan man utgår ifrån de frågor som ställs. En annan nackdel med att göra intervjuer är att det som berättas i intervjusituationen inte stämmer överens med vad som händer utanför intervjusituationen (May 2001). Han menar därför att intervjun inte representerar verkligheten, för att verkligen kunna veta hur någonting utförs i praktiken måste man se det man studerar med egna ögon. Detta är ett problem som blev tydligt när jag intervjuade personalen. Det har varit svårt att förstå hur personalen arbetar i praktiken. Därför hade det även varit intressant att komplettera den här undersökningen med deltagande observationer och intervjuer med ungdomarna, men det finns det inte utrymme för tidsmässigt och det finns också etiska problem med det. Att jag inte har intervjuat ungdomarna om deras syn på hur personalen arbetar och vad de själva anser vara viktigt för dem ser jag som en brist i undersökningen. Detta hade varit intressant att göra för att sedan se hur deras uppfattning stämmer överens med personalens beskrivning av hur de arbetar.

May (2001) menar att det finns både för och nackdelar med att spela in intervjuerna. En nackdel är att en del inte känner sig bekväma med att det de säger spelas in och att det kan påverka deras svar. Fördelarna är att intervjun är sparad, att man kan veta exakt vad intervjupersonen sa och att det därför blir lättare att tolka intervjun. Jag upplevde det mest

som en fördel att spela in intervjuerna eftersom jag i samtalet bara kunde koncentrera mig på intervjupersonen och inte samtidigt behövde skriva. Även under kodningen och analysen av materialet har det varit en fördel att ha hela intervjuerna utskrivna.

Jag har bara gjort fem intervjuer med personal från olika institutioner och kan därför inte hävda att det resultat som jag fått fram genom dem är något som gäller generellt för dessa typer av institutioner. Jag har också endast intervjuat en personal från varje HVB och kan därför inte vara säker på att det som kommit fram representerar hela personalens åsikter och arbetssätt.

2.4. Litteratur

Jag har framförallt sökt litteratur via de databaser som vi har tillgång till via Lunds universitet. Jag har sökt på nyckelord som behandlingshem, HVB, institutionsvård, skolveckohem och tyst kunskap. Jag har sedan utifrån det valt ut den litteratur som jag tyckte verkade vara relevant i förhållande till uppsatsen syfte och frågeställningar. När jag läst den litteraturen har jag sedan tittat i författarens referenser och därifrån kunnat hitta mer relevant litteratur. Jag har försökt att använda mig av förstahands referenser men i vissa fall har det varit svårt att få tillgång till dem. Jag har nästan inte hittat någon litteratur om skolveckohem vilket kan ses som en brist eftersom flera av intervjupersonerna arbetar just på skolveckohem. Detta tolkar jag som att det inte finns så mycket forskning specifikt om skolveckohem. Den mesta forskning som finns om institutionsvård för ungdomar bygger också på forskning från låsta institutioner vilket inte helt går att överföra till de institutionerna som jag intervjuat personal ifrån. Jag menar ändå att den här forskningen på många sätt hjälper till att förstå svårigheter som uppstår i arbetet, innebonde konflikter och ungdomarnas situation även inom de här verksamheterna.

2.5. Förförståelse och etiska överväganden

Jag gjorde min praktiktermin på ett HVB för barn och ungdomar och nu arbetar jag där som vikarie. Under praktikterminen väcktes många funderingar kring arbetet och bemötandet av ungdomarna, vilket har påverkat mig i mitt val av frågor till personalen. Jag är medveten om att mina egna åsikter skulle kunna påverka vad jag valt att fokusera på i analysen och hur jag har tolkat det material som samlats in. Detta är något som jag hela tiden har försökt att

förhålla mig till under arbetets gång och jag har försökt att utgå ifrån det material som samlats in och inte utifrån mina egna åsikter.

Innan jag intervjuade personalen skickade jag ett email till dem med information om vad syftet med uppsatsen är och hur jag kommer att använda det insamlade materialet. Jag har också anonymiserat alla som blivit intervjuade och inte heller skrivit ut vilken verksamhet som de arbetar inom. Jag har valt att intervjua personal som arbetar på institutionerna och inte ungdomarna själva eftersom jag ansåg att det inte hade varit etiskt riktigt.

3. Tidigare forskning

3.1. Forskning om institutionsvård för ungdomar

Som jag skrev i inledningen så visar Gegners intervjuer med socialsekreterare att de oftast inte vill placera barnen på institution, men att de använder sig av institutionsplaceringar som ett sista försök att hitta en lösning (Gegner 2007).

Levin (1997) menar att man bara ska placera ungdomar på institution om inga andra alternativ finns och i de fallen ska vistelsen vara kort och ha ett välplanerat innehåll som syftar till att stärka individens möjligheter när den kommer tillbaka ut i samhället. Om ungdomen ska kunna ”rehabiliteras” behöver den ha kontakt med samhället utanför institutionen under vistelsen (Levin 1997, Andreassen 2003). Tidigare forskning visar även att en avgörande faktor för den förändring som sker hos ungdomarna ska bestå även efter utskrivningen är att föräldrarna är delaktiga i förändringen (Andreassen 2003). Levin (1998) menar att om inte relationerna till föräldrarna bearbetas under placeringstiden kommer detta att fortsätta påverka hur ungdomen agerar gentemot omgivningen. Relationerna till föräldrarna och hemmasituationen måste förändras för att den unge inte ska komma tillbaka till samma situation som orsakade placeringen (ibid.).

Andershed och Andershed (2005) skriver i sin forskningsöversikt att insatser ofta sätts in först i tonåren eftersom det många gånger är då som situationen blir ohållbar. Forskning visar däremot att det är bättre än sätta in insatser tidigare i barndomen när barnet är i riskzonen för att utveckla ett normbrytande beteende. Att sätta in insatser i tonåren när beteendet redan har utvecklats har inte visat sig ha så mycket effekt.

Andreassen (2003) menar att det inte finns mycket forskning om vad det är för innehåll i behandlingen för ungdomar på institutioner. Det skiljer sig mycket åt mellan de verksamheter som inte alls arbetar efter någon metod eller teori, till dem som verkligen utgår ifrån en specifik teori (ibid). Även Sallnäs (2000) tar upp hur svårt det är om man kommer utifrån att förstå och få insyn i hur de arbetar inom de här verksamheterna. Sallnäs (2000) menar att det är svårt att veta hur de teorier och behandlingsmetoder som personalen utgår ifrån kommer till uttryck i praktiken. Hennes studie visar att sju av tio institutioner utgår ifrån någon behandlingsteori eller modell. Sallnäs (2000) menar dock att de här metoderna inte på ett tydligt sätt kopplas till praktiken. Hon anser att det är av yttersta vikt att personalen har en gemensam tolkning om hur problem ska förstås och då även hanteras (ibid.). Detta skriver även Andreassen (2003) om och menar att om personalen är enig i hur de ska bemöta ungdomarna och hur man ska arbeta så ökar möjligheten att vistelsen ska ha en positiv effekt på ungdomarna.

Andreassen (2003) hänvisar till Garrett (1985) studie som visar att beteendeterapi och kognitiv beteendeterapi där man också tränade livsfärdigheter hade de bästa resultaten med ungdomar med normbrytande beteende. Något som inte har visat sig ha någon effekt på dessa ungdomar är en behandlingsmetod som utgår ifrån att straffa (Andreassen 2003). Utifrån den forskning som har gjorts menar Andreassen att ungdomshem bör inrikta sig på att förändra både ungdomarnas sätt att tänka, uppföra sig men även träna färdigheter som de har nytta av i samhället. Andreassen (2003) menar dock att det inte räcker med att ungdomarna förändrar sitt sätt, utan man måste också förändra den miljö som de ska återvända till. Om inte miljön runt omkring ungdomarna förändras verkar det som om det är svårt att vistelsen ska ha någon positiv effekt på längre sikt (Levin 1998, Andreassen 2003).

Många institutioner fokuserar först och främst på att ungdomarna ska kunna fungera i sociala sammanhang, men de institutioner som också lägger mycket vikt vid skolan har visat sig ha bättre resultat än övriga (Andreassen 2003). Ungdomar som är placerad på institution får ofta undervisning utanför den vanliga skolan i en mindre grupp eftersom de stör i en vanlig klass. Detta är ett problem eftersom då inte träffar ungdomar i en vanlig skolgrupp som fungerar.

Mycket av det som jag tagit upp tidigare i har varit risker som finns med institutionsplaceringar, men det finns också många institutioner som fungerar bra och där

ungdomarna trivs. I en rapport från Barnombudsmannen (2004) har de frågat 73 stycken ungdomar mellan 11-18 år och bor i HVB eller särskilda ungdomshem olika frågor om hur det är att vara placerad på en institution. Rapporten visar att de flesta förstår varför de är placerade där, flera tycker också att det är ett av de bättre hem de haft och föredrar det framför familjehem. Däremot så tyckte också många att de har för lite möjlighet till att påverka förhållandena på institutionen och även att personalen inte lyssnar på dem (ibid.).

Socialstyrelsens kvalitetsutveckling (2009) visade även den att verksamheterna i större utsträckning måste låta barnen få ta del av och vara delaktiga i planeringen av sin behandling. Verksamheterna måste även bli bättre på att dokumentera barnens synpunkter och effekter av behandlingen (ibid.). Egelund och Jakobsen (2009) menar att en svårighet som finns på institutioner för barn och ungdomar är att personalen måste lägga ner så mycket tid på att gruppen ska fungera så att det inte blir så mycket utrymme för varje individ. De menar att det finns en motsättning i att föröka arbeta individuellt efter varje barns behov, samtidigt som gruppen måste fungera och samma regler ska gälla för alla. Socialstyrelsens kvalitetsutveckling (2009) visade även att mycket var bra på HVB-hemmen men att mycket måste bli bättre. De tog upp sex områden som bedöms vara särskilt viktiga att utveckla. Dessa områden var säkerheten, delaktigheten, behandlingsmetoderna, dokumentationen, integriteten, ansvarsfördelningen (ibid.).

En anledning till att institutioner inte visar sig ha så bra resultat kan också bero på att de ungdomarna som placeras där ofta har svårare problematik och att det var anledningen till placeringen (Andershed & Andershed 2005). Andreassen (2003) menar därför att om ungdomarna får ett förbättrat beteende under tiden som de är på institutionen är det ofta ett bra resultat.

3.2. Forskning om bemötande

Nordahl et al. (2007) menar att berömma och bekräfta barnen och ungdomarna är det allra viktigaste om man vill att de ska lära sig ett nytt sätt att uppträda. Det är viktigt för alla barn men extra viktigt för de här barnen eftersom de är vana vid att vuxna tillrättavisar dem och talar om att de gör fel. Studier visar att lärare tre till femton gånger oftare uppmärksammar oönskat beteende än önskat.

Nordahl et al. (2007) tar upp några saker som vuxna bör tänka på för att beröm och uppmuntran ska ha positiv inverkan på den unge. De menar att när man ger beröm ska man vara specifik och konkret, tala om vad det var som var bra, inte bara att det var bra. Man ska heller inte blanda beröm och kritik. Det allra viktigaste är att lära den unge att berömma sig själv och hjälpa den att bli medveten om det den är bra på (ibid.).

Nordahl et al.(2007) betonar också vikten av att relationen mellan barnen och de vuxna fungerar. Det är alltid den vuxna som är ansvarig för relationen mellan denne och barnet. Den vuxne kan aldrig lägga ansvaret på barnet att ta initiativ i relationen (ibid.). Levin (1997) menar att en god kontakt mellan personal och ungdomarna kännetecknas av att ungdomarna inte ser personalen som behandlare. När barnen ser relationen till de vuxna som en behandlingsrelation kan detta leda till motstånd, medan möten med personal som de inte ser som behandlingspersonal ofta upplevs som mer positiv (Levin 1997). För ungdomarna verkar det vara viktigare att personalen är ärliga och raka snarare än att de är snälla och vill vara till lags. Även Nordahl et al. (2007) betonar hur viktigt det är att barnen känner tillit till den vuxne. Saker som de menar att de vuxna måste tänka på är att lyssna på ungdomen, hålla de saker som man kommit överens om, och ha en inställning till barnet som är positiv (ibid.).

Även om det viktigaste är att skapa en bra relation med ungdomarna och att uppmuntra och berömma dem så räcker det oftast inte med det (Nordahl et al. 2007). Ungdomarna måste själva vilja förändra sitt beteende annars hjälper det inte att berömma barnet, använda sig av sanktioner eller sätta tydliga gränser. För att öka motivationen hos barnen och ungdomarna kan man använda sig av belöningssystem som efterhand syftar till att öka barnens egen motivation att vilja uppfylla de mål som finns (ibid.).

På institutioner som fungerar dåligt saknas det ofta negativa konsekvenser för barnen (Nordahl et al. 2007). Med negativa konsekvenser menas något som barnet inte vill. Konsekvenser ska komma i nära anknytning till det som har hänt och ungdomarna ska veta om vad det blir för konsekvens av att man bryter mot en regel. Om inga konsekvenser finns blir regel tillsist obetydlig. Konsekvensen ska även kopplas till det som barnet gjort ett exempel som de har i boken är att om man gör sönder något så får man betala för det.

Nordahl et al.(2007) beskriver några konsekvenser som är lämpliga att använda sig av och några som är mindre lämpliga. Några som de ser som lämpliga är förlust av privilegier,

kontakta hemmet, avlägsna barnet från institutionen. Användning av tvång bör bara förekomma för att skydda andra barn eller barnet själv (ibid.). Några olämpliga konsekvenser som de tar upp är kollektiva bestraffningar och att försöka tala barnet tillrätta efter en konflikt. Hot och tvång har också visat sig vara verkningslöst på lång sikt även om det kan verka som att det fungerar i stunden (ibid.).

Bangura Arvidsson (1996) skriver i sin studie om gränssättning på två särskilda ungdomshem att personalen sätter gränser för ungdomarna efter deras egen konstruktion om hur det är normalt att uppföra sig. Bangura Arvidsson (1996) menar att ett syfte med vistelsen på institutionen verkar vara att anpassa sig till de normer som råder på institutionen och även att ungdomarna ska lära sig hur en ”vanlig” tonåring gör. Personalen beskriver sitt arbete som att de ska uppfostra och sätta gränser för vad som är ett accepterat beteende och vad som inte är det (ibid.). Levin (1997) har intervjuat personalen på Råby och konstaterar att när de beskriver sitt arbete så handlar det mycket om att de ska fostra ungdomarna och försöka skapa en trygg miljö för dem som är så lik ett hem som möjligt.

3.3 Forskning om konflikter och våld på institutioner

Sallnäs (2006) menar att personal på institutioner för barn och ungdomar har ett svårt arbete som kräver mycket av personalen, men att personalen samtidigt har mycket makt gentemot den unge. Personalen kan bestämma vad den unge ska göra, vilka regler som ska följas och kan även använda sig av sanktioner om reglerna inte följs (ibid.). Andreassen (2003) menar att många av de barn och ungdomar som placeras på en institution också har dåliga erfarenheter av vuxna vilket försvårar personalens arbete. Ungdomarna testar ofta personalen vilket kräver att personalen har mycket tålamod. När personalen försöker hålla på de regler som finns på institutionen uppstår det ofta konflikter mellan personalen och den unge. Detta kan leda till att det blir en maktkamp mellan den unge och personalen där ingen känner att de kan dra sig ur. Därför är det oerhört viktigt att personalen kan hindra att oroliga situationer utvecklas till att bli våldsamma (Sallnäs 2006).

När man frågat ungdomar på institutioner vad de oftast blir upprörda över svarade de att det är när de är tvungna att göra saker som de inte vill, när någon bråkar med dem eller om personalen inte tror på dem (Andreassen 2003). Hill (2005) menar att ungdomarna förstår att regler måste finnas för att det ska vara lugnt och tryggt på institutionen. Hur ungdomarna

förhåller sig till reglerna beror däremot på hur personalen tillämpar reglerna och vilken kontakt som ungdomen har med personalen . En personal ska kunna hålla på reglerna och sätta gränser, samtidigt som den också ska kunna förmedla en omtanke om ungdomen.

Många konflikter där det uppstått våld har visat sig skulle kunna ha undvikits om personalen ingripit tidigare innan konflikten trappats upp (Andreassen 2003). Jönsson (1989) menar att för att kunna förstå våldet måste man titta på vad som hände fram till att personen blev våldsam. Jönsson (1989) beskriver även att det mellan personal och ungdom på en institution finns en inneboende spänning. En grund till detta menar han är att personalens uppgift delvis är att uppfostra ungdomen och att detta i många fall leder till motstånd hos ungdomen. Ungdomen kan uppleva att personalen försöker förändra honom som person och gör därför motstånd, vilket han anser är en naturlig reaktion hos ungdomen. Jönsson (1989) poängterar även vikten av att personalen förstår att de som blir våldsamma i grunden är rädda.

Nordahl et al. (2007) menar att det är viktigt att den unge vet vad de vuxna gör om de skulle ta till våld och den vuxna måste alltid agera utifrån principen om att använda så lite fysisk makt som möjligt. Institutionerna måste kunna hantera våld och utagerande beteende och ha en plan för hur detta ska gå till (ibid.). Personalen måste visa att man inte accepterar våld och göra det som krävs för att förhindra att det uppstår (Andreassen 2003). Det är däremot bättre om det går att prata med ungdomen och reflektera tillsammans istället för att använda sig av straff.

Det finns olika tekniker för hur man kan hantera våld på ett sätt så att den unge och den vuxne skadas så lite som möjligt (Andreassen 2003). Om personalen känner att de behärskar någon sådan teknik har det visat sig att personalen känner sig tryggare i dessa situationer (Nordahl et al. 2007). Om personalen är tränad för de situationer då det uppstår våld har det också visat sig att det leder till färre skador (Andreassen 2003). Vid institutionen som lyckas med att ha ett klimat där ungdomarna känner sig uppskattade är också risken för att våldsamma situationer ska uppstå mindre.

4. Teoretiska utgångspunkter och begrepp

Som teoretiska utgångspunkter har jag valt att använda mig av teorier om tyst kunskap och även begreppet sammanbrott. Teorierna om tyst kunskap hjälper mig att förstå att personalen i

de verksamheter där jag har gjort mina intervjuer bygger sitt arbete på mer än vad personalen kan beskriva i intervjusituationen. Begreppet sammanbrott använder jag mig av för att sammanbrott i placeringen har visat sig påverka den unge negativt i de flesta fall. Vetskapen om att det kan bli ett sammanbrott påverkar också personalen och den unges förhållningssätt gentemot varandra.

4.1. Tyst kunskap

Thomassen (2007) beskriver Polanyis begrepp tyst kunskap tacit knowing, som att vi människor bär på så mycket mer kunskap än vad vi kan säga med ord. Kunskapen har blivit personlig och vi kan använda oss av den, men vi kan inte helt beskriva vad det är vi gör (ibid.). Även Rolf (1991) menar att allt det som vi människor vet inte kan förmedlas vidare genom språket. En grundtanke i olika teorier om tyst kunskap är att kunskapen måste bli en del av vår person för att vi ska kunna använda oss av den (Rolf 1991). Gustavsson (1996) menar att alla som forskar vill hitta förklaringar och samband på hur saker och ting förhåller sig. Kravet på att arbeta utifrån vetenskaplig kunskap ökar också när mer vetenskaplig kunskap produceras. Detta resulterar i att forskarna blir de enda som producerar kunskap. Den kunskap som inte är verbal är svår för dem som forskar att skriva om eftersom den inte helt går att uttrycka och därför kan den komma att anses som mindre värd. Gustavsson (1996) menar att med den kunskap som vi får från forskning kan vi få förklaringar och förståelse för olika fenomen men den ger oss inte svar på hur vi ska handla i den enskilda situationen. Däremot så anser han att vi även utvecklar vår tysta kunskap genom akademisk utbildning. Vi internaliserar värderingar som förmedlas under utbildningen utan att vi behöver vara medvetna om det (ibid.).

Ett problem med tyst kunskap är att om man inte kan beskriva sin kunskap kan man inte heller veta om någon bär på relevant kunskap eller inte (Rolf 1991). Det finns också en risk för att man inte utvecklar sin kompetens utan istället bara utgår ifrån egna erfarenheter.

4.2 Sammanbrott

Vinnerljung et al. (2001) använder sig av begreppet sammanbrott när placeringar av olika anledningar avbryts tidigare än vad som var planerat. I olika studier som har gjorts kan man se att 30-50 procent av de placerade ungdomarna lämnar institutionen tidigare än vad som var planerat (Vinnerljung et al. 2001). Vinnerljung et al. (2001) skriver i sin rapport att de

vanligaste orsakerna som leder till sammanbrott är att ungdomen rymmer, inte vill vara kvar, socialtjänsten avbryter placeringen för att de inte anser det vara rätt för ungdomen eller att personalen på institutionen känner att de inte klarar av att ge de stöd som ungdomen behöver. Andreassen (2003) tar även upp våld och aggressivitet som en anledning till att det blir sammanbrott i behandlingen. Att lämna institutionen i förtid påverkar i de flesta fall ungdomen negativt, men i de fall där det finns en negativ ungdomskultur på institutionen eller om institutionen fungerar dåligt kan det vara bättre att lämna den (ibid.). För att förhindra behandlingssammanbrott måste institutioner därför kunna hantera våldsamma situationer och även kunna sätta fysiska gränser. Om man inte kan det blir miljön för ungdomarna otrygg och fler ungdomar kommer att skrivas ut.

Behandlingssammanbrott är vanligare på öppna institutioner än på slutna, men de slutna institutionerna har istället visat sig ha sämre behandlingsresultat och fler återfall (Vinnerljung et al. 2001). Det verkar alltså som att de slutna institutionerna är bättre på att kontrollera ungdomarna, men också att den kontrollen inte gynnar ungdomarna på sikt.

Vinnerljung et al. (2001) hänvisar till Proch & Tabers (1987) undersökning av ungdomar som varit placerade i dygnsvård och som varit med om minst två avbrutna behandlingar. Deras undersökning visade att sammanbrottet i de flesta fall berodde på konflikter i relationen mellan personalen och den unge.

Sammanhållningen i personalgruppen påverkar också klimatet i ungdomsgruppen (Andreassen 2003). På de institutioner där personal inte var överens om hur de skulle arbeta hade de också sämre kontroll över ungdomarna. Om personalen arbetar på liknade sätt och är överens om innehållet i behandlingen har det också positiv inverkan på den unge. Andreassen (2003) menar också att ungdomarnas problematik påverkar personalgruppen, om ungdomarnas sätt att agera innebär stora påfrestningar för personalen är det svårare för personalgruppen att hålla samman.

Vinnerljung et al. (2001) använder sig av Levin & Nilssons rapport utagerande barn (1979) som handlar om 12 stycken ungdomar som varit placerade vid flertalet tillfällen. De här ungdomarna hade under sin uppväxt blivit utstötta från sina familjer. Deras reaktion på detta var att de var utagerande och provocerade fram konflikter med personalen. De som arbetar med de här ungdomarna måste därför vara medvetna om att det finns bakomliggande orsaker

som gör att ungdomarna kan reagera så här. Annars finns risk att det blir en makt kamp om prestige vilket i förlängningen kan leda till att ungdomarna blir utstötta igen (ibid.).

Vinnerljung et al. (2001) menar att om ett sammanbrott sker måste personalen på institutionen försöka se orsaker till att det blev som det blev, detta för att kunna utveckla sin verksamhet och undvika fler sammanbrott.

5. Resultat och Analys

Jag kommer här att redovisa och analysera min empiri utifrån de teoretiska utgångspunkterna och tidigare forskning. Min empiri kommer jag att dela in i tre olika huvudteman som kommit fram genom min bearbetning av intervjumaterialet. Det första temat tar sin utgångspunkt i verksamheternas innehåll och arbetets grund. I det andra temat kommer jag på olika sätt att analysera hur intervjupersonerna lyfte fram det familjelika i institutionernas verksamhet, samt deras strävan efter att de ungas vardag skulle var så lik en ”vanlig” ungdoms vardag som möjligt. Det tredje temat tar upp orsaker till att placeringar avbryts tidigare än vad som var planerat, samt konflikter och våld på institutionerna.

5.1. Verksamhetens innehåll och arbetets grund

Ett tema som jag uppmärksammade när jag analyserade mitt empiriska material var att flera av verksamheterna inte utgick ifrån några specifika teorier som omfattades av all personal. Därför kommer jag att under detta tema analysera vad verksamheternas innehåll består av och jag kommer även att beskriva hur en vanlig dag för ungdomarna ser ut.

5.1.1. *Frånvaron av specifika teorier*

I den tidigare forskning som jag redovisat framgår det att det skiljer sig mycket åt mellan olika verksamheter alltifrån dem som inte alls utgår ifrån någon specifik teori till dem som har en speciell behandlingsmodell som de utgår ifrån (Andreassen 2003). När jag skulle försöka förstå hur de olika institutionerna fungerade ställdes jag dels inför problemet med att klassificera olika institutioners arbetssätt t ex. beskrivs arbetet ibland som miljöterapeutiskt eller lösningsfokuserat. Ett annat problem var att veta om personalen faktiskt arbetar utifrån de modeller man uppger att man har som grund (Sallnäs 2000).

I mina intervjuer visade det sig precis som forskningen tar upp att vissa verksamheter utgår ifrån en specifik teori medan andra inte gör det (Andreassen 2003). En intervjuperson menar att en behandlingsmetod inte kan gälla för alla, men att en grund i deras arbete är att alla ungdomarna ska ha en i personalen som de känner att de kan prata med om sådant som känns lite jobbigt för dem. En annan intervjuperson menar att en grund i arbetet är att ungdomarna ska förstå att hur de agerar gentemot andra människor får konsekvenser för dem. Endast vid en av institutionerna beskrev personalen tydligt att de utgick ifrån ett teoretiskt grundat arbetssätt. Personal från den verksamheten beskrev att de arbetar utifrån lösningsfokuserad metod och att de fokuserar på hela familjen i sitt arbete. Intervjupersonen uttryckte sig såhär:

Vi är helt inriktade på ungdom och familj. Vi tar inte in en ungdom som inte alltså familjen behöver inte vara motiverad då är det vårt jobb att motivera ungdomen. Alltså vi tror inte på att eh...vi lägger pusslet tillsammans behandlar vi bara ungdomen så kommer han sedan en dag hem och då har inte familjen varit med, så att vi jobbar med familjen och ungdomen. Ungdomen bor här familjen är delaktig genom familjesamtal. (Intervjuperson 5)

I intervju med personal ifrån en annan verksamhet beskrev intervjupersonen att de inte utgår ifrån någon specifik teori men att de strävar efter att ungdomarna så mycket som möjligt ska göra det som andra ”vanliga” ungdomar gör. På frågan om de utgick ifrån några specifika behandlingsmetoder eller någon specifik teori svarade intervjupersonen enligt följande:

Det kommer och går, det kommer behandlingsmetoder och svajar iväg igen det som är viktigt och det som är viktigt och vi är liksom på banan och tar del av det man säger det som kallas medlevarskap. (---) Det familjelika som finns där jag jobbar det är jag väldigt rädd om att eh...vi har ingen skola vi har inget sådant i verksamheten utan man bor där man bor och sedan är det meningen att man ska ta del av annat. Vistas i allmänna lokaler, gå i en vanlig skola. (Intervjuperson 4)

De här olika beskrivningarna på vad de arbetar efter för teorier eller har för grund i sitt arbete visar hur mycket det skiljer sig åt mellan de olika verksamheterna. Det är även svårt att som utomstående förstå verksamheterna innehåll, vilket också tidigare forskning tar upp som ett problem (Sallnäs 2000, Andreassen 2003). Intervjupersonerna har också svårt att förklara vad deras gemensamma arbetssätt grundar sig på även om flera utav intervjupersonerna uppger att de arbetar väldigt lika i personalen. Ett sätt att se detta skulle kunna vara att det inte riktigt finns någon gemensam grund i arbetet eftersom personalen har svårt att beskriva den. Ett annat sätt att se det på skulle kunna vara att det inte på ett enkelt sätt går att beskriva hur man arbetar med människor. Polanyis använder sig av begreppet tyst kunskap för att beskriva den

kunskap som vi människor har, men som vi inte kan beskriva med ord (Thomassen 2007). Ett problem med att se på kunskap som tyst kunskap är att man kan inte veta om någon besitter rätt kompetens och det finns också risk för att arbetet i stor utsträckning grundar sig på egna värderingar (Rolf 1991).

När jag frågade intervjupersonerna vilken utbildning personalen hade så beskrev de yrkesgrupper som socionomer, lärare, fritidspedagoger, fritidsledare, beteendevetare och KBT - terapeut. Alla dessa yrkesgrupper har olika kunskaper om barn som de med all sannolikhet använder sig av i arbetet med barnen och ungdomarna, men som de har svårt att beskriva. Även forskning visar att vi under vår utbildning internaliserar kunskap som blir en del av oss, men som vi inte är medvetna om (Gustavsson 1996). Ett sätt att se på personalens olika utbildning är att det leder till en bredare kompetens och förståelse av ungdomarnas situation och hur den ska hanteras. Ett annat sätt att se det är att de olika utbildningarna förmedlar olika förklaringsmodeller till orsaker och lösningar på de ungas situation. Detta skulle kunna medföra att det är svårt att hitta gemensamma arbetsmetoder och en enhetlig personalgrupp, vilket forskning visar är viktigt för att öka möjligheten för att institutionsvistelsen ska ha en positiv effekt på ungdomarna (Sallnäs 2000).

5.1.2 En vanlig dag

En fråga i mina intervjuer till personalen var om de kunde berätta hur en vanlig dag ser ut för ungdomarna, detta för att få en bild av ungdomarnas vardag. Intervjupersonerna beskrev hur en dag börjar med de väcker ungdomarna eller att ungdomarna vaknar av egna klockor. Det serveras frukost och sedan ska de iväg till skolan eller en praktikplats. På skolveckohemmen hade de både skola och boende i verksamheten, medan ungdomarna vid de andra institutionerna gick i kommunala skolor. När skolan eller praktiken är slut för dagen cirka klockan två eller tre äter de något innan det är dags för någon aktivitet. Några aktiviteter som intervjupersonerna tar upp är fotboll, fiske, skytte, handboll, cross och styrketräning. Efter aktiviteten serveras middagen och i några verksamheter är det någon av ungdomarna som lagar maten tillsammans med en i personalen. Efter middagen finns det tid för att göra läxor, städa, titta på tv eller vad som nu är planerat innan det är dags att gå och lägga sig. Så här beskriver en intervjuperson hur en del av dagen kan se ut för en ungdom som är placerad där:

Om vi håller oss till här idag. Så det är de i skolan då säger vi till två så kommer de hem och sedan har de då utifrån sin veckoplanering de kan ha köksdag, de kan ha tvättdag, de kan ha egen tid alltså egen tid får du i princip göra vad du vill. Men vi vill helst inte ha egen tid inplanerad. (Intervjuperson 5)

FB: Inte inplanerad?

Utan vi vill helst att de har egen tid alltså ett syfte med det. Vi vill att de ska ut i samhället.
(Intervjuperson 5)

Det här citatet visar att ungdomarnas dag i den här verksamheten är välplanerad och att personalen vill att den egna tiden ska vara planerad och ha ett syfte. Det som skiljer sig mest åt i intervjupersonernas beskrivningar av hur en dag kan se ut är framförallt hur mycket barnen eller ungdomarna själva kan välja hur deras tid efter skolan ska se ut och även hur mycket planering personalen kräver. I en del verksamheter är det mesta planerat utifrån att de utför aktiviteterna i grupp och därmed finns det inte så mycket utrymme för ungdomen att själv välja. Medan det i andra verksamheter är mer individuellt planerat och den unge har mer möjlighet till att påverka hur eftermiddagarna och kvällarna ska se ut.

Egelund och Jakobsen (2009) menar att det är en svårighet som finns på institutioner att personalen måste lägga ner så mycket tid på att gruppen ska fungera och det inte blir så mycket utrymme för varje individ. De menar att det finns en motsättning i att arbeta individuellt efter varje barns behov samtidigt som alla regler ska gälla alla barn. En annan sak som skiljer sig mellan verksamheterna är att några verksamheter har planerade samtal med ungdomen varje vecka där de pratar om hur det går, hur den unge mår och planerar saker som behöver planeras. Just planering och struktur är en sak som jag utifrån intervjuerna kan se skiljer sig mycket ifrån hur en ”vanlig” ungdom har möjlighet att spendera sin fritid.

5.1.3 Belöningsystem för ordningen på institutionen

Tidigare forskning tar upp att det allra viktigaste om man vill att ungdomen ska förändra sitt handlande är att uppmuntra och bekräfta den unge (Nordahl et al. 2007). Detta tar även personalen upp och menar att något av det viktigaste i bemötandet av de unga är att uppmuntra dem och försöka stärka deras självförtroende. För att öka ungdomens motivation till att förändra sitt agerande kan man använda sig av olika belöningsystem som belönar handlingar som är önskvärda (ibid.). Flera av intervjupersonerna uppgav att de använde sig av belöningsystem i arbetet med de unga. Belöningsystemen var tämligen lika. De byggde

på att barnen och ungdomarna kunde tjäna ett visst antal kronor per dag om de följde de regler som fanns på institutionen och utförde de uppgifter som var planerade att de skulle göra. En intervjuperson uttryckte sig så här om hur belöningssystemet fungerade:

De har inga pengar med sig hit utan de får pengar utav oss och då är det så här att varje dag då de vanliga rutinerna funkar, man kommer upp på morgonen till frukost men går till skolan och gör så gott man kan osv. Inget våld och sådana där vanliga regler som gäller i samhället.(Intervjuperson 2)

En annan utav intervjupersonerna uttalade sig så här:

då ska man ha klarat av vissa kategorier sköta sitt rum och sköta sin skola och ha en trevlig hygglig attityd. (Intervjuperson 4)

Intervjupersonen säger även att belöningssystemet används för att rutinerna på institutionen ska fungera, precis som det första citatet visar. I dessa två fall används alltså belöningssystemet lika för alla de unga dels för att få rutinerna att fungera men även för att uppmuntra positiva handlingar. Vilket i förlängningen ska leda till en förändring i den unges sätt att agera.

Belöningssystemet anpassas inte individuellt utifrån varje individ och dess styrkor och svagheter utan är generellt för alla. Därför skulle man kunna tänka sig att vissa ungdomar utan problem får fullpott varje vecka medan andra knappt får några pengar beroende på vad man har svårt för. En fråga som jag ställer mig är om det hjälper de ungdomarna som klarar detta utan problem, eller om de skulle behöva andra kriterier som är anpassade efter det som de behöver utveckla. I en verksamhet hade ungdomarna istället individuella veckoscheman som de skulle följa för att förtjäna sin veckopeng. De här veckoplaneringarna gjorde de individuellt tillsammans med personalen och utifrån de områden som de behövde utveckla. Detta skulle man kunna tänka sig har mer effekt om syftet är att belöningssystemet även ska vara en del i behandlingen och inte bara finnas för att rutinerna ska fungera.

Personalen i de olika verksamheterna förklarade att i de flesta fall så fungerade belöningssystemet även som sanktionsmedel. Med andra ord blir den negativa konsekvensen för att bryta mot en regel eller inte följa planeringen en minskad veckopeng. Nordahl et al. (2007) anser att det måste finnas en negativ konsekvens för ungdomarna om de bryter mot en regel annars blir regeln obetydlig. En personal sa att det vid grövre regelbrott även krävs andra sanktioner. Ett exempel som intervjupersonen gav var:

Det kan vara alltså att man inte får åka hem fredag till söndag man åker bara hem fredag till lördag . Det kan vara att man får åka hem men man får inte ha mobilen med sig och mobilen är jätteviktig. (Intervjuperson 5)

Sammanfattningsvis kan man se att det finns negativa konsekvenser för ungdomarna när de bryter mot regler vilket är nödvändigt för att det ska vara någon mening med att ha regler (Nordahl et al. 2007). Däremot så visar även forskning att det inte har någon effekt att använda sig av för hårda straff gentemot ungdomen (Andreassen 2003). Ett sätt att se på konsekvensen att inte få åka hem på helgen kan vara att det är ett för hårt straff som också står i strid med SoL 6 kap 1 § 3 st där det står att vården bör utformas så att den främjar den enskildes samhörighet med anhöriga och andra närstående samt kontakt med hemmiljön. Ett annat sätt att se det, som även personalen ger uttryck för är att för att konsekvensen ska ha effekt måste det vara något som är viktigt för ungdomen. Detta tar även Nordahl et al (2007) upp och menar att för att den negativa konsekvensen ska ha någon verkan måste konsekvensen vara något som ungdomen inte vill gå miste om.

5.2. Familjen som lösning och problem

Ett annat tema som jag uppmärksammade när jag analyserade mina intervjuer var att intervjupersonerna lyfte fram det familjelika i institutionernas verksamhet, samt deras strävan efter att de ungas vardag skulle var så lik en ”vanlig” ungdoms vardag som möjligt. Därför kommer jag här att beskriva hur detta kom till uttryck i intervjuerna med personalen. I intervjuerna visade det sig att även orsakerna till placering och placerings tidens längd i hög grad påverkades av den unges relation till familjen. Därför kommer jag även resonera kring de områdena under det här temat.

5.2.1 Uppfostran som i vilken familj som helst...

Under temat verksamhetens innehåll har jag beskrivit att personalen menar att det centrala i institutionens arbete är att ungdomarna ska göra saker som vanliga ungdomar gör och de hänvisar ibland till hur man gör i en vanlig familj. Så här kunde personalen uttrycka det:

Det familjelika som finns där jag jobbar det är jag väldigt rädd om att eh ...vi har ingen skola vi har inget sådant i verksamheten utan man bor där man bor och sedan är det meningen att man ska ta del av annat. Vistas i allmänna lokaler, gå i en vanlig skola. (Intervjuperson 4)

Har man burit sig väldigt illa åt och sedan vill åka på bio eller någonting då är det ju precis som i vilken vanlig familj som helst att du får faktiskt. Nej varför ska vi ställa upp och köra dig till bio om du betett dig på det viset? (Intervjuperson 4)

Båda de här citaten visar att personalen vill att allt ska vara så vanligt som möjligt för ungdomen och personalens regler och förhållningssätt grundar sig i hur man gör i andra familjer. I tidigare forskning om institutioner för ungdomar har det visat sig att en stor del av arbetet går ut på att personalen försöker fostra ungdomarna (Bangura Arvidsson 1996, Levin 1997) Detta visade sig även vara centralt i arbetet på de verksamheter som jag intervjuade personal ifrån. Så här kunde personalen uttrycka detta:

Så det viktigaste man gör är väl att handleda dem i livet. Vad förväntas av dig när du kommer ut i samhället och gör olika saker och vad är inte accepterat. (Intervjuperson 2)

Det är ju sådant som man kanske får du och jag får av föräldrar annars (Intervjuperson 3)

Ett sätt att tolka det första citatet är att det är en del i att uppfostra att personalen ska lära dem vad som är accepterat och inte och att personalen menar att de här ungdomarna inte vet det. Det andra citatet ger även det en indikation på att deras uppgift är att lära dem sådant som inte föräldrarna har lärt dem tidigare. Belöningssystemen bygger även det på en tanke om att ungdomarna ska fostras och anpassa sig till de regler som finns på institutionen. Ett sätt att förstå strävan efter att göra ungdomens liv så likt en ”vanlig” ungdoms liv är att de ska ha kontakt med samhället och prosociala ungdomar vilket också forskning visar är en förutsättning för att placeringstiden ska ha en positiv effekt för den unge (Levin 1998).

Problemet som jag kan se ligger däremot i att när man sätter gränser hänvisa till hur man gör i en vanlig familj. Relationen mellan personal och den unge kan aldrig jämföras med relationen mellan föräldrar och barn. Personalen är avlönad för att ta hand om barnen och ungdomarna, personalen kommer också bara finnas för ungdomarna under en begränsad tid och kräver därför ett annat förhållningssätt än vad man har gentemot sina barn.

I de verksamheter där de strävar efter att ungdomen i så hög utsträckning som möjligt ska ha det som ”vanliga” ungdomar och bygger verksamheten kring det, är inte det centrala i arbetet behandling, behandlingsmodeller eller teorier. T ex. lyfte en personal vid en av institutionerna fram kokerskans betydelse för ungdomarna. Intervjupersonen berättar att husmor har en

speciell inverkan på ungdomarna. Om någon av ungdomarna är ur balans och personalen inte vet vad de ska göra så får ungdomen vara med husmor i köket och på något vis brukar det göra dem lugna. Intervjupersonen kunde inte förklara vad det är hon gör eller vad det är för egenskaper hon besitter men menade att hon har en lugnande effekt på dem. Att hon blir viktig kan vi förstå genom att forskning visar att ungdomarna ofta associerar behandling med försök att påverka och förändra deras identitet och personlighet och därför har de ofta en bättre relation med dem i personalen som har andra uppgifter än just behandling (Jönsson 1989, Levin 1998).

5.2.2 Orsaker till placering

När personalen beskriver vilka orsaker som ligger till grund för att barnen och ungdomarna placerade hos dem nämner de många olika orsaker som kan leda till placering.

En personal svarade enligt följande:

Det är att föräldrarna misslyckats med sig själva, och familjen kackalar lite, och en tretton fjortonåring gör...får fatta egna beslut helt enkelt. Gör små brott, vagabonderar, så att och där socialtjänsten ser att det är ohållbart. Man placerar först i familjehem och det har inte fungerat och då vänder man sig till oss (Intervjuperson 4)

En personal beskrev orsakerna så här:

Oftast har de haft en ganska strulig bakgrund. Vi har ju dem som haft ständiga konflikter runt sig i skolan och har fått gått till en liten undervisningsgrupp, men det har inte heller fungerat. Vi har dem som har skolvägrat som inte varit i skolan på jätte länge och vi har dem som blivit mobbade och dem som mobbar. Så vi har en väldigt blandning. Sedan finns det ju orsaker till att hemmet inte riktigt orkat få iväg dem till skolan. (Intervjuperson 2)

Intervjupersonerna beskriver många olika orsaker till att ungdomarna placeras hos dem. Det enda som jag kan se som en gemensam nämnare hos de unga som placeras, är att deras sätt att agera på olika sätt bryter mot de normer som finns i samhället och i skolan. Eftersom orsakerna till placeringen skiljer sig så mycket kan man tänka sig att också behovet av behandling skiljer sig åt. Detta skulle kunna förklara varför det är så svårt för personalen att beskriva hur de arbetar rent praktisk och att de i många fall inte utgår ifrån någon specifik behandlingsmetod eller teori.

Utifrån de intervjuer som jag gjort kan jag se en viss skillnad hur personalen på skolveckohemmen beskriver orsakerna till att en ungdom placeras hos dem och hur personalen på de två andra verksamheterna beskriver orsakerna. Personalen på skolveckohemmen beskriver ofta att det av olika anledningar inte har fungerat för barnet eller ungdomen i skolan och att det är den främsta anledningen till att barnet placeras. Några anledningar som de nämner är att den unge har vägrat gå till skolan, har mobbat andra, stört de andra i klassen, inte kunnat hänga med i det tempo som de andra i klassen har. De HVB där ungdomarna är även på helger och lov beskrev istället att de vanligaste orsakerna till att en ungdom placeras hos dem var att relationen till föräldrarna inte fungerade, att ungdomen testade hasch eller gjorde små brott och att skolan blev lidande. Däremot så kan jag egentligen se fler likheter än skillnader i intervjupersonernas beskrivningar om orsaken till placering. Personalen inom de olika verksamheterna beskriver oftast orsaken till att barnet handlar som det gör som en kombination av hemsituationen, bristande föräldraförmåga, men även faktorer hos barnet t ex att den unge har en neuropsykiatrisk diagnos.

De skolveckohem som jag intervjuat personal ifrån vände sig till en yngre målgrupp vilket skulle kunna vara en förklaring till att ungdomens problem först och främst visar sig i skolmiljön. En personal som jag intervjuade arbetade nu på ett skolveckohem med barn som var upp till tretton, men hade tidigare arbetat på ett HVB där ungdomarna var i de övre tonåren. Hon beskriver den största skillnaden som att barnen hon arbetar med nu har en större chans att förändra sitt beteende. Intervjupersonen menade att insatser sätts in för sent och uttryckte sig så här:

Ja alltså tidigare insatser. Det är det ja det har gått för långt liksom innan det händer någonting. Det är svårare att bryta (---) Är man arton, nitton, sjutton, arton, nitton då börjar det bli kärvt att rätta till (---) De här pojkarna får större chans och faktiskt hitta rätt bana. (Intervjuperson 3)

Personal från ett hem som riktar sig till ungdomar som är lite äldre uttryckte sig såhär:

Vi för en ojämn kamp kanske hopplös (Intervjuperson 1)

Båda de här intervjupersonerna belyser hur svårt de tycker att det är att försöka hjälpa de äldre ungdomarna att förändra sitt sätt att handla och se på samhället. Även forskning visar att det är ett stort problem att insatser riktade till barn och ungdomar i många fall sätts in för sent (Andershed & Andershed 2005). Insatser borde i fler fall sättas in när man ser att barnet är på

väg att utveckla ett normbrytande beteende, när de väl utvecklat ett normbrytande beteende har insatser sällan så mycket effekt. Samtidigt visar Gegners studie att socialsekreterarna först placerar ungdomarna på institution när andra insatser inte har fungerat. Utifrån det så kan man tänka sig att insatser i de flesta fall har satts in tidigare, men att den insatsen inte har haft den effekt som var avsedd.

5.2.3 Att göra föräldrarna delaktiga

Tidigare forskning visar att en avgörande faktor för att den förändring som sker hos ungdomarna under institutionsvistelsen ska bestå även efter utskrivningen är att föräldrarna är delaktiga i förändringen (Levin 1998, Andreassen 2003). Personalen som jag intervjuade från de olika verksamheterna betonade även dem vikten av att involvera föräldrarna och att utveckla en bra relation till dem. Det skiljde sig dock mycket åt hur de beskrev att de gjorde detta rent praktiskt. Vissa verksamheter hade tydlig struktur på hur ofta de hade kontakt med föräldrarna och hur denna kontakt skulle se ut, medan det i andra verksamheter skedde mer spontant. En intervjuperson sa så här om hur deras kontakt med föräldrarna ser ut:

Vi har väldigt täta kontakter med en del föräldrar och mindre med andra en del föräldrar har ett väldigt stort behov av att ringa och prata med oss och ringer varje måndag när de åkt hemifrån. Kanske ringer lite på fredagen innan de har kommit hem. Andra elever eller andra elevers föräldrar har inte alls det behovet men vi härifrån skriver veckobrev. (Intervjuperson 2)

Vissa föräldrar hör av sig oftare än andra och detta beskriver intervjupersonen som att de andra föräldrarna inte har samma behov. Kan det inte också vara så att vissa av de föräldrar som inte hör av sig ändå har ett behov av att vara delaktiga eller att barnet eller ungdomen har det behovet? I de verksamheterna där jag har gjort intervjuer beskriver de att föräldrarna är delaktiga på olika sätt. Min tolkning är dock att kontakten med föräldrarna framförallt handlar om att informera om hur ungdomen har det. En person uttryckte det som att kontakten med föräldrarna var viktig för att ungdomen inte skulle "köra ett spel" på det ena stället och något annat på det andra. Att göra föräldern delaktig genom att informera om hur ungdomen har det är naturligtvis en del i att göra föräldrarna delaktiga i förändringsprocessen, men frågan är om det räcker? Leder det till att föräldrarna och hemsituationen också förändras vilket forskningen visar är en förutsättning för att den förändring som ungdomen har gått igenom ska bli bestående (Levin 1998, Andreassen 2003).

Jag har tidigare under detta tema tagit upp att personalen i vissa fall beskriver hemsituationen och bristande föräldraförmåga som orsaker till att ungdomen placeras och agerar som den gör. Utifrån det skulle man kunna tolka det som att en lösning för att ungdomen ska fungera bättre när den kommer hem igen är att även föräldrarna behöver vara en del av denna förändringsprocess (Levin 1997, Andreassen 2003). Däremot så tolkar jag det som kommer fram i mina intervjuer som att lösningen i många fall blir att endast försöka påverka och uppfostra ungdomen, inte att påverka familjens sätt att fungera tillsammans. Bara en av verksamheterna hade familjebehandling som en del i behandlingen. Så här uttryckte sig personalen från den verksamheten:

Vem som helst klarar nästan av att sitta på ett behandlingshem...Eh...men det är sedan det ska fungera ju. Det ju därför vi vägrar liksom ta in en ungdom som inte har familjen med sig. Det behöver inte vara mamma och pappa, det kan vara en ungdom som bor hos sin mormor eller en ungdom som har fosterföräldrar. Det är någon vuxen de har och som det inte har pusselbitarna har rasat ihop så hjälper vi att lägga ihop pusslet igen. (Intervjuperson 5)

Ett sätt som man skulle kunna förstå de olika sätten att involvera föräldrarna på är att skolveckohemmen i vissa fall ser sig mer som en skola som även har ett boende och inte i första hand som ett behandlingshem. Men orsakerna till att de unga placeras är ändå många gånger de samma.

5.2.4 Placeringstiden

Forskning visar att om man ska placera ungdomar på en institution så ska det vara under en kort period och innehållet ska ha ett välplanerat innehåll (Levin 1998). I mina intervjuer visade det sig att placeringstidernas längd skiljer sig mycket åt mellan de olika verksamheterna och även personalens inställning till placeringstidens längd.

En personal på ett ut av skolveckohemmen uttryckte sig här:

Från början hade vi ju hade vi tron av att ett halvår eller ett år och sedan liksom tillbaka i sin normala skolmiljö, men de flesta kommer hit och har missat så jättemycket...(Intervjuperson 1)

Det här citatet visar att det fanns en tro och förhoppning om att ungdomarna skulle kunna vara där under en kort tid, men att de dragit slutsatsen att det oftast krävs en längre placeringstid för att ungdomen skulle kunna fungera i en ”vanlig” skola. På skolveckohemmen var placeringstiden ofta någonstans mellan två till tre år och personalen menade att det inte var

ofta som ungdomen gick tillbaka till sin gamla skola. I en av intervjuerna sa personalen så här:

Oftast har de för mycket med sig i bagaget av misslyckande och roller som ska spelas på den gamla skolan så det brukar oftast inte vara någon lyckad lösning att gå tillbaka till samma skola. (Intervjuperson 2)

På de två HVB för ungdomar där ungdomarna bodde även på helger och lov skiljde sig placeringstidens längd mycket åt. På det ena stället hade de haft ungdomar som var placerade så länge som fem år. Intervjupersonen från den verksamheten beskrev det som att det är för sent att placera i familjehem när ungdomen är över femton och även om målet är att ungdomen ska kunna flytta hem igen så är det inte så ofta som det går för då måste hemsituationen också förändras. Intervjupersonen berättar att de därför har utslusslägenheter där ungdomarna får bo och testa på eget boende innan de flyttar till ett helt eget boende. I den andra verksamheten är ungdomarna placerade ca ett år. Så här uttrycker sig en personal från det behandlingshemmet:

Det måste hända saker och ting med ungdomen alltså ungdomen måste se att både ungdomen och den övriga familjen måste se att det går framåt i behandlingen. Men inte ...det är en balansgång du får inte rusa fram och du ska heller inte sitta av tiden. (Intervjuperson 5)

Ett sätt att se detta på om man bara utgår ifrån tiden som ungdomen är placerad är att det är alldeles för lång placeringstid vid det HVB som är beskrivet först (Levin 1997). Ett annat sätt att se det på är att se hur innehållet och skiljer sig mellan de här två verksamheterna vilket skulle kunna förklara att placeringstiden skiljer sig så mycket åt. Den verksamhet med längre placeringstider beskriver sig inte i första hand som ett behandlingshem utan mer som ett boende. Ungdomarna bor där men går i en vanlig skola och ska i så stor utsträckning som möjligt ta del av föreningsliv, ta del av det som finns att tillgå i samhället och göra saker som andra ungdomar gör. I det HVB med kortare placeringstider beskriver de att den tid som ungdomarna är där så är det behandlingen som är det centrala både för ungdomen och familjen, för att ungdomen ska kunna komma hem igen så småningom. De tar också bara emot ungdomar där det finns en familj eller andra vuxna de också kan arbeta med. Utifrån det skulle man kunna tänka sig att eftersom det finns en familj att arbeta med i den verksamhet med korta placeringstider har de bättre förutsättningar från början för att ungdomen ska kunna flytta hem igen. På den institutionen med längre placeringstider finns det kanske i vissa fall

ingen familj och detta skulle kunna vara en orsak till att placeringstidens längd skiljer sig så mycket åt.

5.3. Avbrutna placeringar

Ett tema som jag uppmärksammade i mina intervjuer var att placeringar ibland avslutas tidigare än vad som var planerat. Vinnerljung et al. (2001) benämner detta som sammanbrott. Under detta tema kommer jag därför att analysera orsaker till sammanbrott och jag kommer även att belysa hur personalen ser på konflikter och våld. Detta eftersom konflikter och våld i förlängningen kan leda till sammanbrott.

5.3.1 De straffar ut sig...

De vanligaste orsakerna, som forskningen beskriver, till att det blir ett sammanbrott i placeringen är våld, rymningar, att ungdomen inte vill vara kvar, att socialtjänsten avbryter placeringen för att de inte anser att placeringen är lämplig eller att institutionen avbryter för att de inte anser att de kan ge det stöd som ungdomen behöver (Vinnerljung et. al 2001, Andreassen 2003). Forskning visar att nästan hälften av alla placeringar på en institution avbryts tidigare än vad som är planerat (Vinnerljung et al. 2001, Andreassen 2003).

I intervjuerna med personalen tar de upp flera olika orsaker som kan leda till att en placering avbryts. Personal på det ena skolveckohemmet menar att när socialtjänsten avbryter placeringen så kan det vara för att hemsituationen har förändrats så att barnet måste placeras på ett hem där de kan vara även på helger och lov. Orsaker som personalen i de olika verksamheterna nämner som gör att de tar beslut om att ungdomen inte kan stanna kan vara, att de rymmer, blir våldsamma, kriminalitet eller att deras behov av stöd är större än vad de kan erbjuda. De anledningarna som personalen tar upp som gör att en placering avbryts i förtid stämmer överens med forskning om sammanbrott (Vinnerljung et al. 2001, Andreassen 2003). Så här kunde intervjupersonerna uttrycka det:

Visst jag har skrivit ut elever som har rymt eller avvikit och missbrukat, och ett par tre gånger så då klarar vi inte av vården. (Intervjuperson 4)

Du mer och mer straffar i princip ut dig. (Intervjuperson 1)

Det sista citatet tolkar jag som att om den unge avviker, bryter mot regler upprepade gånger eller blir våldsam så får han eller hon till sist inte vara kvar. I båda fallen är det så att institutionen inte klarar av vården vilket intervjupersonen i det första citatet också säger.

Personalen beskriver att bristande ekonomi i kommunerna gör att några ungdomar placeras i HVB fastän de egentligen skulle vara på en låst institution, och att det på sikt kan leda till utskrivning. Intervjupersonen skildrar det som att socialsekreterarna i vissa fall gör ett försök och placerar dessa ungdomar hos dem och hoppas på att det ska gå vägen, medan de som egentligen borde placeras hos dem inte placeras utan är kvar i sina hemskolor. Så här uttryckte intervjupersonen sig:

De som kanske borde ha varit här de sitter kvar i sin hemskola och stökar på som tusan och föranleder ett antal lärarsjukskrivningar och sist men inte minst en unge som mår så helvetes dåligt och skriker efter hjälp”
(Intervjuperson 1)

Ett sätt att se detta på utifrån intervjupersonens berättelse kan vara att socialsekreterarna inte borde placera ungdomar som de egentligen är medvetna om kräver mer kontroll än vad en öppen institution klarar av. Detta för att forskningen visar att behandlingssammanbrott nästa alltid påverkar ungdomen negativt (Andreassen 2003). Ett annat sätt att se på det är att de som bedriver och arbetar på ett HVB borde vara de som vet allra bäst vilka ungdomar som de riktar sig till och som det också brukar fungera att ta emot. Då skulle man kunna se det som att de också har ett ansvar gentemot både ungdomen de tar in och de andra ungdomarna som redan är placerade att inte ta emot den unge om de tror att dennes behov är större än de klarar av. Detta för att försöka undvika att placeringar avbyts i förtid. I intervjuerna säger personalen att flertalet av de barn och ungdomar som är placerade hos dem har varit med om många misslyckanden tidigare. Utifrån det så kan man tänka sig att det är oerhört viktigt att den här placeringen inte leder till ännu ett misslyckande.

En personal som jag intervjuade menade att de numera är noggrannare med att kolla upp barnen innan de placeras för att se om de tror att deras verksamhet är lämplig för den unge. En annan sa att de hellre lägger ner verksamheten än tar emot ungdomar som de inte tror kan få rätt stöd i deras verksamhet. Ett HVB som bedrivs i privat regi vars existens är beroende av att de har många placerade ungdomar kan man dock tänka sig ha svårt att ta detta beslut i en situation där kommunerna har knapp ekonomi och inte placerar så många barn. I de

situationerna kan man tänka sig att verksamheten inte har ”råd” att göra ett urval utifrån om de tror deras verksamhet är bra för barnet.

5.3.2 Konflikter och våld

Konflikter uppstår oftast i situationer där den unge inte vill anpassa sig till de regler som finns på institutionen och när personalen ensidigt försöker att hålla fast vid reglerna (Vinnerljung et al. 2007). I dessa situationer kan en maktkamp uppstå som till sist leder till att varken personalen eller ungdomen känner att den kan ge med sig. Som tidigare forskning visar förstår ungdomarna att det måste finnas regler (Hill 2005). Det är sättet som personalen tillämpar reglerna på, samt hur ungdomens relation till personalen ser ut som är avgörande för hur ungdomen reagerar vid gränssättningen. När jag frågade personalen i de olika verksamheterna i vilka situationer de oftast upplevde att det uppstod konflikter svarade de så här:

Som elev så är jag i obalans eller orolig för någonting som ska hända eller har hänt, parallellt med det så ska jag liksom hantera att göra den där förbannade matten. (Intervju 1)

Det uppstår oftast i en krav situation där eleven upplever att kravet är för stort. (Intervju 2)

En annan förklarade det som att det är när ungdomen vill göra någonting och personalen säger nej till det. Så här uttryckte sig intervjupersonen:

Det är väl när man ska sätta gränser helt enkelt (Intervjuperson 4)

Utifrån det som kom fram i intervjuerna kan man se att konflikter uppstår när personalen ställer krav eller bestämmer någonting som ungdomen måste rätta sig efter. En utav personalens uppgifter är att uppfostra ungdomen och detta leder ofta till motstånd hos ungdomen (Jönsson 1989). Ungdomen kan uppleva att personalen försöker förändra honom som person och gör därför motstånd (Jönsson 1989, Levin 1998). Utifrån den forskningen kan vi förstå uppkomsten av konflikter och se motståndet hos ungdomarna som en naturlig reaktion. Därför blir personalens sätt att möta ungdomarnas motstånd istället det som blir avgörande för hur konflikten utvecklar sig. Levin (1998) menar att personalen i vissa fall istället för att se motståndet som naturligt förklarar ungdomens handlingar utifrån negativa egenskaper som ungdomen besitter. Forskning visar att det också ofta är den unge som får bära all skuld för det som inträffat inför socialsekreterare och föräldrar (Vinnerljung et al. 2001).

Intervjupersonerna anser inte att det är ofta som konflikter trappas upp och leder till våld utan de flesta konflikterna är verbala. De har dock varit med om situationer som har blivit våldsamma. Det har visat sig att konflikter ofta kan stoppas innan de utvecklas till att bli våldsamma, men det kräver att personalen ingriper tidigare (Andreassen 2003). Personalen i de olika verksamheterna uttrycker tydligt att de aldrig går in i en våldsam situation ensamma utan att de är alltid minst två. Om den unge blir våldsam och det är risk för att den unge skadar sig själv eller någon annan så beskriver personalen att de ”håller” ungdomen till den blivit lugn. Så här sa två intervjupersoner om vad de gör om det uppstår en våldsam situation:

I värsta fall så får vi ju hålla då om det är risk för att de skadar någon annan eller sig själva.

(Intervjuperson 2)

Då tar vi tag i och håller tills de blir lugna. (Intervjuperson 1)

Personal från den ena verksamheten menar att de talar med barnet om hur de agerar i sådana här situationer när de inte är konflikt så att barnen är medvetna om hur de vuxna hanterar sådana situationer. Även tidigare forskning har tagit upp att det är viktigt att ungdomarna vet hur personalen går tillväga i dessa situationer (Nordahl et al. 2007). Forskning visar också att personalen måste kunna hantera våld och sätta fysiska gränser annars blir miljön för ungdomarna otrygg och vilket också i förlängningen leder till fler sammanbrott (Andreassen 2003). Intervjupersonerna nämner inte att de har gått någon utbildning i hur de ska bemöta våldet, men jag ställde heller ingen fråga om det. Andreassen (2003) menar att om personalen är tränad för hur de ska hantera de situationer där våld uppstår leder det till färre skador. Intervjupersonerna beskriver att de har tydliga rutiner för hur de går tillväga efter en våldsam händelse. De skriver händelserapport, ringer föräldrarna, kontaktar socialtjänsten och även polisen i svårare fall. För att kunna förstå orsaken till våldet måste personalen analysera vad som ledde fram till att någon blev våldsam, detta för att kunna undvika att det händer igen (Jönsson 1989).

6. Slutdiskussion

Med anledning av att institutionsvård för ungdomar i Sverige inte har visat sig ha så lyckade resultat, var syftet med den här studien att undersöka hur personal på institutioner för barn och ungdomar arbetar med de problem som legat till grund för placeringen. För att ta reda på detta

använde jag mig av kvalitativ metod och intervjuade personal ifrån fem olika HVB för barn och ungdomar.

Jag märkte i mina intervjuer att det var svårt att ta reda på hur personalen arbetade enbart genom att göra intervjuer med personalen. I arbetet med de unga finns så mycket som inte går att beskriva i en intervjusituation, som jag istället hade behövt se med egna ögon. Flera av verksamheterna beskriver att de inte arbetar utifrån någon specifik teori, men menade att de ändå arbetade enhetligt i personalgruppen. Personalens svårigheter med att beskriva vad deras arbete bygger på för grund, har jag försökt förstå utifrån begreppet tyst kunskap. Med tyst kunskap menas att vi vet så mycket mer än vad vi kan beskriva. Min tolkning är att personalen genom utbildning och erfarenhet bär på kunskap om de här ungdomarnas problematik och hur den bör bemötas men att de har svårt att beskriva hur de utför arbetet rent praktiskt i olika situationer med ungdomarna.

Flera verksamheter använde av belöningssystem i någon form i arbetet med de unga. Utifrån det som beskrivits i intervjuerna tolkar jag det som att belöningssystemen i första hand är till för att de dagliga rutinerna på institutionen ska fungera, inte att det har så stor del i det enskilda barnets utveckling. I personalens beskrivningar av arbetet tycker jag mig se att en stor del av arbetet handlar om att uppfostra ungdomen vilket även forskning om institutionsvård visar (Levin 1998).

De vanligaste orsakerna till att ett barn eller ungdom placeras menar personalen är bristande föräldraförmåga, att den unge inte har haft en fungerande skolgång eller att ungdomarna har börjat göra mindre brott. Min tolkning är relationen till föräldrarna ofta inte har fungerat och situationen hemma av olika anledningar inte varit bra för den unge. Detta har sedan tagit sig olika uttryck i form av skolk, mobbning, utagerande, kriminalitet osv. Många verksamheter verkar dock nästan bara inrikta sitt arbete på att förändra ungdomens beteende. I vissa fall finns det ingen familj att arbeta med, men i de flesta fall finns det, men förändringsarbetet fokuserar ändå till stor del på den unges beteende och arbetet med familjen handlar i första hand om att informera om den unge.

En fråga i min frågeställning var i vilka situationer det uppstår konflikter, hur personalen hanterar dem och vilka konsekvenser det får? Personalen menade att de flesta konflikter är verbala, men att det har inträffat att konflikter trappats upp och blivit våldsamma. Det är oftast

när de ska sätta gränser eller ställer krav som konflikter uppstår. Detta kan man förstå utifrån att ungdomarna uppfattar det som att personalen vill styra och förändra dem som personer (Jönsson 1989). Jag menar precis som forskning också kommit fram till att personalen måste förstå att detta är en naturlig reaktion hos den unge och försöka hitta sätt att hantera detta inte förklara det utifrån den unges bristande vilja eller lägga skuld på den unge (Jönsson 1989). Våld och rymningar är två orsaker till att en ungdom skrivs ut tidigare än vad som var planerat. Vinnerljung et al (2001) beskriver detta som behandlingssammanbrott och menar att detta i de flesta fall har negativ inverkan på ungdomen. Personalen beskriver också att de flesta av barnen och ungdomarna redan varit med om många misslyckanden. Därför anser jag att verksamheterna måste vara noggranna med vilka barn och ungdomar de tar emot för att minska risken för att de unga ska behöva vara med om fler sammanbrott.

Sammanfattningsvis har jag genom mina intervjuer förstått att arbetet på institutionerna är komplext och att det är svårt att veta vad som påverkar ungdomarna i positiv riktning. Andreassen (2003) menar att de ungdomarna som placeras på institution har med sig så mycket i bagaget att en förbättring av ungdomens handlingar är ett bra resultat. Det som jag ställer mig skeptisk till är att de ungdomar som placeras på institution ofta har haft en uppväxt som kantats av olika problem i familjen. Jag menar att de här barnen och ungdomarna egentligen skulle behöva nära relationer med vuxna som byggde på närhet, kärlek och en vetskap om att de kommer att finnas där för dem under en längre period. Detta menar jag är svårt att göra på en institution där personer är avlönade för att ta hand om dem, uppfostra dem eller behandla dem och där ungdomen skrivs ut om den inte anpassar sig till institutionens regler, inom en utifrån personalens åsikt rimlig tid.

Referenslista

Andershed, A-K. & Anderhed, H. (2005) *Normbrytande beteende i barndomen. Vad säger forskningen?* Stockholm: Förlagshuset Gothia AB

Andreassen, T. (2003) *Institutionsbehandling av ungdomar. Vad säger forskningen?* Stockholm: Förlagshuset Gothia AB

Asper, P. (2007) *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden.* Malmö: Liber

Bangura Arvidsson, M. (1996) *Att sätta gränser för det normala. En sociologisk studie om gränssättning på två särskilda ungdomshem.* Lund

Barnombudsmannen (2004) ”Vi har så mycket att säga!” (elektronsik) BR 2004:08
<<http://www.bo.se/Files/publikationer,%20pdf/Mycketattsaga2004.pdf>> (2010-05-10)

Egelund, T. & Jakobsen (2009) *Omsorg for anbragte børn og unge. Døgninstitutionens hverdag og vilkår.* Köpenhamn: Akademisk Forlag

Gustavsson, A. (1996) *Tyst kunskap vad är det egentligen?* Pedagogiska Institutionen Stockholms Universitet.

Gegner, H (2007) ”Institutionsplacering: en för-given-tagen åtgärd. Någon måste göra något.” *Socionomen* 2007:5 s.40-44

Halvorsen, K. (1992) *Samhällsvetenskaplig metod.* Lund: Studentlitteratur

Hill, T. (2005) *Allians under tvång. Behandlingssamarbete mellan elever och personal på särskilda ungdomshem.* Linköping: Linköpings universitet

Johannessen, K & Rolf, B. (1990) *Om tyst kunskap.* Uppsala universitet

Jönsson, LR. (1989) *Makt och motstånd- aspekter på behandlingsarbetets psykosociala miljö Meddelande från Socialhögskolan.* Lund: Lunds universitet

Levin, C. (1997) *Ungdomar i tvångsvård. Råbyundersökning 94* Statens institutions styrelse

- Levin, C. (1998) *Uppfostringsanstalten. Om tvång i föräldrars ställe*. Lund: Arkiv förlag
- Levin, C. (2008) i Anna Meeuwisse, Hans Swärd, Rosmari Eliasson- Lappalainen & Katarina Jacobsson (red): *Forskningsmetodik för socialvetare*. Stockholm: Natur och kultur
- May, T. (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning* Lund: Studentlitteratur
- Nordahl, T, Sörlie, M, Manger, T & Tveit, A. (2007) *Att möta beteendeproblem bland barn och ungdomar- Teoretiska och praktiska perspektiv*. Stockholm: Liber
- Rolf, B. (1991) *Profession tradition och tyst kunskap*. Nora: Bokförlaget Nya doxa
- Sallnäs, M(2000) *Barnavårdens institutioner framväxt ideologi och struktur*. Stockholm: Institution för socialt arbete, rapport nr 96-2000
- Sallnäs, M. (2006) ”Institutionsvård av barn och ungdomar” I Verner Denvall & Bo Vinnerljung, (red): *Nytta & fördärv. Socialt arbete i kritisk belysning*. Stockholm: Natur och Kultur
- Socialstyrelsen (2009) ”En kvalitetsutveckling för hvb” (elektronisk) *Socialstyrelsens hemsida* < http://www.socialstyrelsen.se/Lists/Artikelkatalog/Attachments/8471/2009-126-5_20091265_rev.pdf> (2010-05-10)
- SOSFS: 2003:20 Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om hem för vård eller boende.(Elektronisk) *Socialstyrelsens hemsida* <http://www.socialstyrelsen.se/sosfs/2003-20> (2010-05- 10)
- Thomassen, M, (2007) *Vetenskap, kunskap och praxis. Introduktion i vetenskapsfilosofi*. Malmö: Gleerups Utbildning AB
- Vinnerljung, B. M, Sallnäs. & P, Westermark. (2001) *Sammanbrott vid tonårsplaceringar om ungdomar i fosterhem och på institution*. Socialstyrelsen centrum för utvärdering av socialt arbete

Bilaga 1.

Informationsbrev

Hej,

Mitt namn är Frida Bengtsson och jag läser till Socionom på Socialhögskolan i Lund. Jag håller just nu på och skriver min C uppsats och skulle gärna vilja intervjua någon i er personalgrupp. Uppsatsen utgångspunkt är att undersöka hur personal på olika hvb hem arbetar och vad personalen anser vara viktigast i deras arbete med barnen och ungdomarna. Jag arbetar själv som vikarie på ett hvb hem för barn och ungdomar och funderar därför mycket kring hur vi bemöter barnen i olika situationer.

Jag beräknar att intervjun kommer ta ca 45 minuter. Att ställa upp på att bli intervjuad är frivilligt och ni har rätt att när som helst avbryta er medverkan. För att inte gå miste om viktig information kommer intervjun att spelas in och inspelningsmaterialet kommer att förstöras så fort uppsatsen är klar. Allt inspelat material kommer att anonymiseras och det finns därför ingen risk att någon ska kunna läsa ut vilka som medverkade i undersökningen. När uppsatsen är klar kommer alla intervjupersoner att få möjlighet att ta del av det färdiga arbetet om så önskas. Om ni har frågor kan ni kontakta mig eller min handledare.

Om du har möjlighet att ställa upp på en intervju så kan du kontakta mig genom att ringa 0702- 981671 eller skicka ett email till kurs07fj2@student.lu.se så vi kan boka en tid.

Jag hoppas på att höra ifrån er!

Med vänliga hälsningar Frida Bengtsson

Handledare: Claes Levin (fil dr) Tel: 046- 2223163 Mail: claes.levin@soch.lu.se

Bilaga 2.

Intervjuguide

Allmänt

- Hur länge har du arbetet här?
- Vilken yrkesbakgrund har du, utbildning?
Övriga personalens utbildning?
- Hur ser dina arbetsuppgifter ut?
Kan du berätta om hur en vanlig arbetsdag ser ut?
- Vilken målgrupp riktar ni er verksamhet till?
Vilken typ av problem gör att det är här? Orsaker till dem?
Om diagnos hur påverkar det ert sätt att arbeta?
- En vanlig dag för barnen, ungdomarna?
Skiljer det sig åt mellan de olika barnen?

Behandling

- Arbetar ni efter några speciella metoder?
Hur arbetar ni med dem rent praktiskt kan du berätta? Ge exempel?
Vad tycker du om det? Skiljer sättet att arbeta på mellan er i personalgruppen?
- Vad bygger arbetet på för grund? Värderingar, gemensam kunskap i personalen, traditioner?
- Använder ni er av någon form av belöningssystem?
Hur fungerar det? Är ungdomarna engagerade i belöningssystemet?
Vad tycker du om belöningssystemet styrkor svagheter?
- Hur ser kontakten ut mellan er i personalen och ungdomarnas föräldrar?
- Hur länge brukar ungdomarna vanligtvis vara här? Varför? Hur vet ni att behandlingen är klar?
Är det ofta som de skrivs ut före planerad utskrivning?
Vad finns det för orsaker till det?

Regler/ Konflikter

- Om ungdomen inte följer de regler som finns hos er eller inte vill delta i aktiviteter hur förhåller ni er till det? Kan du berätta om någon situation?
Negativa sanktioner gentemot ungdomen? Vad tycker du om det?

- I vilka situationer anser du att det är vanligast att det uppstår konflikter mellan personalen och de unga? Kan du ge exempel? Hur bemöter ni det?
- Om någon blir våldsam mot personal eller mot de andra ungdomarna hur hanterar ni det?
Hur gör du? Vad tycker du om det? Skiljer det sig i åt i personalgruppen hur man gör?

Övrigt

- Vad tycker du är svårast i ditt arbete?
- Vad tycker du är viktigast i arbetet med ungdomarna?
- Vad tycker du är viktigast i bemötandet av ungdomarna?
- Är det något du saknar i arbetet med ungdomarna?
- Är det något mer du vill tillägga?